

๓.๒.๕ ศิลปะปูนปั้นเมืองเพชร เป็นงานศิลปะของสกุลช่างเพชรบุรี สาขาหนึ่ง ซึ่งสืบทอดกันมาตราบจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามสกุลช่างปูนปั้นเมืองเพชร ยังได้แบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มช่างวัดใหญ่สุวรรณาราม กลุ่มช่างวัดเกาะ กลุ่มช่างวัดยาง กลุ่มช่างวัดพระทรง เป็นต้น

ช่างปูนปั้นของเมืองเพชรบุรีจะต้องรู้จักวิธีการทำปูน ซึ่งต้องอาศัยเวลา ความอดทนและต้องเป็นคนช่างสังเกตจนเกิดการเรียนรู้ว่า เมื่อใดปูนที่ตำจะนำไปปั้นลวดลายหรือรูปต่างๆ ได้ เมื่อตำเสร็จแล้ว นำไปใส่ภาชนะให้ปิดมิดชิดไม่ให้อากาศเข้า เรียกกันว่า “ปูนตำ” หรือ “ปูนเพชร” (ปัจจุบันใช้ถุงพลาสติกมัดปากถุงให้แน่น) มิฉะนั้นปูนที่ตำจะแข็งตัว การตำก็ใช้ครกทั้งชนิดที่ทำด้วยไม้และหิน

อนึ่ง การผสมปูนปั้นนั้น เดิมนิยมใช้น้ำอ้อยเป็นตัวผสม แต่ปัจจุบันนิยมใช้น้ำตาลโตนดเป็นตัวผสมแทน มีส่วนผสมตามอัตราส่วนดังนี้ ปูนขาว ๒ ส่วน ทรายละเอียด ๑ ส่วน น้ำตาลโตนดหรือน้ำตาลทราย (เดิมใช้น้ำอ้อย) กาวหนัง (เดิมใช้เปลือกประดู่เคี้ยวกับหนังวัว) กระจดาชฟาง (เดิมใช้ฟางข้าวที่แห้งแล้ว)

วิธีตำปูน นำปูนขาวและทรายละเอียดผสมคลุกเคล้าตามอัตราส่วน เช่น ปูนขาว ๒ กระจปอง ทรายละเอียด ๑ กระจปอง (กระจปองที่ใช้ผสมปูน) จากนั้นก็นำปูนขาวและทรายละเอียดที่ผสมแล้วไปใส่ภาชนะ เช่น กระจปอง หรือโอ่งน้ำ จากนั้นนำน้ำสะอาดใส่ลงไปจนท่วม แล้วปิดฝาทิ้งไว้ประมาณ ๔ วัน เรียกว่า “การหมักปูน” เพื่อลดความเค็มของปูนลงชั้นหนึ่งก่อนแล้วจึงจะนำมาตำปูนได้

จากนั้นนำเอาน้ำตาลโตนด หรือน้ำตาลทรายผสมน้ำ ตั้งไฟเคี่ยวให้เหนียว (แบบยางมะตูม) ส่วนกาวหนังผสมน้ำใส่ภาชนะตั้งไฟเคี่ยวให้เหนียวเช่นเดียวกัน ต่อมานำกระจดาชฟางแชลงในน้ำจนเปื่อย ประมาณ ๑ ชั่วโมง หรือจะให้นานกว่านี้ก็ได้นำปูนขาวที่หมักไว้แล้วใส่ครกโกลกให้เข้ากัน ฝีกกระจดาชฟางที่แช่น้ำแล้วเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ครกโกลกต่อไปอีกจนกระจดาชฟางผสมกลมกลืนกับปูน แล้วนำเอาน้ำตาลและกาวหนังที่เคี่ยวแล้วหยอดลงไปโกลกให้เข้ากันอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากนั้นช่างปูนปั้นต้องสังเกตว่า ปูนที่ตำได้ที่ดีหรือยัง เมื่อเห็นว่าปูนที่ตำใช้ได้แล้ว จึงตักใส่ภาชนะหรือถุงพลาสติกเก็บไว้ แล้วเริ่มตำปูนใหม่อีกจนกว่าจะเพียงพอกับงานที่จะปั้น ปูนที่ตำเก็บไว้แล้วจะคงสภาพอ่อนอยู่อย่างนั้น แต่จะต้องไม่ให้ถูกอากาศ เมื่อช่างจะใช้ปูนปั้นก็นำไปปั้นได้ทันที กรณีที่ปั้นปูนเสร็จแล้วทิ้งไว้ประมาณ ๑๐-๑๕ นาที ปูนจึงจะเริ่มแข็งตัว

โกลนปูน การปั้นปูนด้วยปูนตำหรือปูนเพชรนั้น ช่างจะต้องออกแบบเขียนลายลงในกระจดาชเพื่อดูรูปแบบเค้าโครงชั้นหนึ่งก่อน เมื่อช่างร่างแบบแล้วช่างจะเขียนลายไว้หยาบ ๆ หรือบางครั้งช่างจะเขียนลายไปพร้อมกับปั้นปูนไปด้วย

เมื่อร่างลายแล้ว ช่างจะนำปูนซีเมนต์ปั้นพอก (ถือปูน) ไปตามรูปแบบที่ร่างไว้ ซึ่งเรียกว่า “โกลอน” การโกลอนด้วยปูนซีเมนต์เพื่อใช้เป็นตัวยึด จะเกิดความคงทนไม่หลุดง่าย ช่างจะโกลอนไปที่ละช่วงของลาย จนกระทั่งปูนที่โกลอนไว้แข็งตัวจับแน่นดีแล้ว ช่างก็จะนำปูนดำหรือปูนเพชรขึ้นไปปั้นพอกอีกชั้นหนึ่ง พร้อมกับปั้นตกแต่งลวดลายโดยใช้เกรียงตามรูปแบบลักษณะของลายที่ร่างไว้

การตกแต่งปูนปั้น เทคนิคการตกแต่งลายปูนปั้น ส่วนใหญ่สืบทอดมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะการตกแต่งหน้าโบสถ์ กล่าวคือ จะจัดให้ส่วนประธานอยู่ในแนวแกนกลางรูป ซึ่งจะเด่นล้ำออกมาจากตัวลายกระหนก ส่วนลวดลายที่ใช้ในงานปูนปั้น นิยมใช้ลายก้านขดตามศิลปะสมัยอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพราะสามารถออกตัวลายได้มาก

การปั้นตัวทับลาย ในสมัยอยุธยาตอนปลายและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลายปูนปั้นหน้าบันโบสถ์นิยมใช้ลายประกอบตกแต่งเป็นพื้นหลัง ทำให้ประธานรูปมีความโดดเด่นเป็นพิเศษ บางแห่งนิยมปั้นรูปการสัประยุทธ์เรื่องรามเกียรติ์ ส่วนพื้นหลังมักจะเป็นลายก้านขดเทพนม ลายก้านขดหวัราชสีห์ หัวขลุ่ย หรือลายช่อหางโต ลักษณะที่มีลายประกอบด้านหลังนี้ ช่างปูนปั้นเมืองเพชรบุรี เรียกกันว่า “ตัวทับลาย”

ช่างเพชรบุรีนิยมประกวดตัวทับลายกันมาก เพราะเป็นการแสดงฝีมือ เทคนิควิธี และแนวความคิดของช่าง ส่วนใหญ่นิยมเรื่องราวพุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่ง เป็นส่วนประกอบของหน้าบันโบสถ์ ชุ่มประดู ชุ่มหน้าต่าง โบสถ์ ฯลฯ

การปั้นลาย ช่างปูนปั้นได้นำรูปแบบของการแกะสลักไม้มาประยุกต์เป็นงานปูนปั้น โดยการปั้นลายยื่นออกมาจากผนังหน้าบัน และบางตอนก็มีการปั้นลายสอดสลัปลงพื้นเดียวกัน โดยใช้โครงลวดเข้าช่วยในการยึดเหนี่ยว ส่วนรูปแบบในการปั้นลายนั้นช่างปูนปั้นแต่ละคนมีสูตรเฉพาะตัวในการทำปูน

ตัวอย่างงานปูนปั้น
เมืองเพชร
งานปิดทอง
ร่องกระจก

อนึ่ง งานปูนปั้นตามรูปแบบของช่างเพชรบุรี ปัจจุบันนิยมทำกันอีกลักษณะหนึ่ง โดยนำวิธีการลงรักปิดทองและกระจกสีแผ่นเล็กๆ มากประดับ ซึ่งช่างในสาขาประณีตศิลป์ เรียกว่า “งานปิดทองร่องกระจก” เมื่อดูแล้วจะแพรวพราวมีลายเด่นเป็นสง่า วิธีการปิดทองร่องกระจกนั้น ช่างจะดำเนินการหลังจากงานปูนปั้นเสร็จสมบูรณ์แล้ว อย่างไรก็ตาม งานปิดทองร่องกระจกส่วนใหญ่จะเป็นช่างคนละชุดกับช่างปูนปั้น เพราะเป็นส่วนช่วยเสริมให้งานปูนปั้นเด่นยิ่งขึ้น

๓. ขรัวอินโข่ง

จิตรกรเอกสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้เขียนภาพสามมิติเป็นคนแรก นับเป็นศิลปินเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีชื่อเสียง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

๑๖๖

ชรัวอินโข่งเป็นชาวบางจาน เมืองเพชรบุรี อุปสมบทอยู่ ณ วัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) กรุงเทพมหานคร เดิมชื่อ อิน หลักฐานบางแห่งเรียกว่า พระอาจารย์อิน สันนิษฐานว่า ได้รับการฝึกฝนวิชาช่างเขียนมาจากช่างสกุลเพชรบุรี จนกระทั่งมีฝีมือเชี่ยวชาญเป็นอย่างดี และได้รับความไว้วางใจให้เขียนภาพจิตรกรรมตามพระอุโบสถและสถานที่สำคัญๆ หลายแห่ง เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมหาสมณาราม ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดราชบูรณะ เป็นต้น

ชรัวอินโข่งเป็นผู้เปลี่ยนแปลงภาพเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบเดิมของไทย มาเป็นการเขียนภาพแบบเหมือนจริง (Realistic) แบบตะวันตกที่มีความลึกให้มีแสงและเงา ตามหลักการเขียนภาพของชาวตะวันตก เรียกว่า ภาพ ๓ มิติ (Three dimensions) นับเป็นจิตรกรคนแรกที่มีความคิดก้าวหน้า สามารถเปลี่ยนแปลงแนวคิดและรูปแบบการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง จนกระทั่งจิตรกรร่วมสมัยได้ดำเนินตามแบบอย่าง เรียกว่า “สกุลช่างชรัวอินโข่ง”

ศิษย์สำคัญของชรัวอินโข่ง ได้แก่ พระครูภุมณีสังวร วัดทองธรรมชาติ กรุงเทพฯ พระอาจารย์ฤทธิ วัดพลับพลาชัย จังหวัดเพชรบุรี

ผลงานของชรัวอินโข่งมีอยู่หลายแห่ง อาทิ

- ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดราชบูรณะ
- ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งเป็นปริศนาธรรมในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหารและวัดบรมนิวาส
- ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดมหาสมณาราม (วัดเขาวัง) จังหวัดเพชรบุรี ฯลฯ

๘. พระอาจารย์เป่า ปัญโญ

พระอาจารย์เป่าแห่งวัดพระทอง ศิลปินผู้มีผลงานจิตรกรรมฝาผนังอันเลื่องชื่อ แสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ มีลักษณะพิเศษที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของศิลปกรรมไทยไว้อย่างสมบูรณ์

ประวัติของพระอาจารย์เป่า ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่เป็นครูช่างร่วมสมัยกับ ครูหวล ตาลวันนา ครูเลิศ พ่วงพระเดช ครูพิณ อินฟ้าแสง ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงเมื่อประมาณ ๖๐ ปีมาแล้ว

ปัจจุบันผลงานของพระอาจารย์เป่าเหลืออยู่สามชุด สองชุดเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พระเวสสันดร อีกชุดหนึ่งเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง รามเกียรติ์